

Folder onderwijstypen vo en leerlingkenmerken

Leerlingkenmerken en onderwijsbehoeften

De BOVO-procedure heeft betrekking op basisschoolverlaters, die in de BOVO regio Haaglanden doorstromen naar de volgende onderwijsvormen:

- pro
- vmbo (met of zonder lwoo)
- havo
- vwo (inclusief gymnasium)

Daarnaast kan een leerling doorstromen naar:

- Kopklas
- Eerste Opvang Anderstaligen (EOA), beter bekend als de Internationale Schakelklas (ISK)
- voortgezet speciaal onderwijs (vso)

In deze folder staan de verschillende onderwijstypen in het voortgezet onderwijs beschreven. Per onderwijstype zijn kenmerken geformuleerd en voorbeelden gegeven van onderwijsbehoeften. Het is bedoeld om een algemeen beeld te krijgen van de typen onderwijs en de leerlingen die binnen deze typen passen. Het is belangrijk om een totaalbeeld van de leerling te hebben bij de verwijzing naar het vo. Er zijn leerlingen die discrepanties vertonen in bijvoorbeeld werkhouding en intellectuele capaciteiten. Het naast elkaar leggen van de kenmerken kan de beslissing voor een bepaald onderwijstype ondersteunen.

6 jaar							vwo
5 jaar	pro					havo	
4 jaar			vmbo (met of zonder lwoo)				
3 jaar							
2 jaar				onderbouw			
1 jaar							

Praktijkonderwijs

Kenmerken van het praktijkonderwijs

Een leerling op het praktijkonderwijs is een doener, een leerling die meer affiniteit heeft om met de handen te werken. Het leerrendement is over het algemeen een stuk groter bij praktisch werken en de leerling leert door ervaring. Binnen het praktijkonderwijs kan de leerling meer dan 50% praktisch werken.

De (speciale) basisschool kan op basis van haar leerlingvolgsysteem en pedagogisch inzicht een goede inschatting maken van de mogelijkheden en leercapaciteiten van de leerling.

Het praktijkonderwijs biedt praktijkvakken en (in de bovenbouw) stages aan, maar ook algemene vakken zoals taal, rekenen, informatiekunde, trainingen sociale weerbaarheid en lichamelijke opvoeding. Pro is gericht op het vervullen van de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van de leerling. Dit organiseert het pro door persoonlijke leerroutes en begeleiding en kleinere klassen. Criteria om geplaatst te kunnen worden op het pro zijn een IQ tussen 55 en 80 en leerachterstanden van meer dan drie jaar op meerdere gebieden.

Het doel van praktijkonderwijs is leerlingen toe te leiden naar werk of een vervolgopleiding. Maatwerk en gepersonaliseerd leren zijn kenmerkend: elke leerling volgt een eigen leerroute, die aansluit bij wat hij of zij kan en graag wil. Theorie wordt tot leven gebracht en verdiept door middel van praktische vakken en stages.

Het praktijkonderwijs richt zich met name op het voorbereiden op voor de leerlingen belangrijke thema's: wonen, werken, burgerschap, leren en vrije tijd. Leerlingen leren binnen deze thema's zo goed en zo zelfstandig mogelijk te functioneren binnen de school en in de maatschappij.

Leerlingen in het praktijkonderwijs leren niet alleen uit boeken, maar vooral door te doen. In de bovenbouw vormt de stage een belangrijk onderdeel van het leerproces. Een goede stage is vaak de basis voor een reguliere baan.

Iedere leerling in het praktijkonderwijs heeft een ontwikkelingsperspectiefplan (OPP). Dat is een plan met de uitstroombestemming, leerdoelen en de gewenste begeleiding en ondersteuning. Zo ontstaat er voor iedere leerling een concrete leerroute op maat.

Kenmerken van het praktijkonderwijs:

- kleine klassen en intensieve persoonlijke begeleiding;
- uitdagend onderwijs;
- per leerling een individueel ontwikkelingsperspectiefplan;
- leerlingen ontwikkelen zich ook via stages;
- begeleiding naar zelfstandigheid op allerlei vlakken;
- veel praktijkvakken;
- de mogelijkheid om branchecertificaten en diploma's te behalen;
- actief werken aan het vergroten van kansen op de arbeidsmarkt.
- sinds 2019 een diploma ter afsluiting

Voorbeelden van onderwijsbehoeften van leerlingen in het praktijkonderwijs

Werkhouding en sociaal emotionele ontwikkeling: de leerling:

- heeft een leeromgeving nodig die overzichtelijk en gestructureerd is
- heeft een leeromgeving nodig die hem uitnodigt om zelf initiatieven te nemen en niet afwachtend te blijven
- heeft docenten nodig die hem veiligheid en structuur bieden in nieuwe spannende situaties
- heeft docenten nodig die oog hebben voor de sociale en emotionele ontwikkeling van de leerling, en de gevoeligheid voor invloeden van buitenaf
- heeft een docent nodig die een korte instructie geeft en korte concrete zinnen formuleert. De docent gebruikt geen dubbele ontkenningen in zinnen en gebruikt zo min mogelijk verwijswwoorden

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- heeft (leer)activiteiten nodig die aansluiten bij zijn leefwereld en actualiteit
- heeft (leer)activiteiten nodig die visueel ondersteund worden, en korte, overzichtelijke opdrachten.
- heeft opdrachten nodig die hem veel ruimte bieden voor 'doen'
- heeft een docent nodig die het spreektempo aanpast aan de leerling
- heeft een docent nodig die de leerling niet laat raden en niet aanzet tot fantaseren
- praat niet in hypothesen. Stel dat jij veel geld had..
- heeft een docent nodig die hem vraagt om terug te vertellen waar de opdracht over gaat en hoe de opdracht gemaakt moet worden (dus niet vragen of de leerling het snapt)

Vaardigheden: de leerling:

- heeft feedback nodig die zijn inzet/inspanning beloont
- heeft docenten nodig die hem begeleiden in het plannen en organiseren
- heeft groepsleden nodig die hem accepteren en begrijpen dat hij anders kan reageren in bepaalde situaties
- heeft opdrachten nodig met open vraag, docenten zijn spaarzaam met het gebruik van meerkeuzevragen

Doorstroom vanuit het pro

Sinds 2019 halen de leerlingen op het praktijkonderwijs een landelijk erkend diploma. Vanuit het pro stromen de meeste leerlingen door naar de arbeidsmarkt. Pro-leerlingen met voldoende capaciteiten voor het mbo, kunnen in aanmerking komen voor de entreeopleiding. De entreeopleiding kan door leerlingen al gevolgd worden in het laatste leerjaar op het pro of ze kunnen na het behalen van hun pro-diploma een entreeopleiding volgen op het mbo. Voor enkele leerlingen is het mogelijk om op deze manier door te stromen naar het mbo niveau 2. De doorstroom is enerzijds afhankelijk van het niveau van de leerling en anderzijds van het gevraagde niveau van het mbo-opleiding.

Vmbo

Het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) is een opleiding van vier jaar.

Er zijn vier leerwegen in het vmbo:

- basisberoepsgerichte leerweg (bbl);
- kaderberoepsgerichte leerweg (kbl);
- gemengde leerweg (gl);
- theoretische leerweg (tl).

Leerwegondersteunend onderwijs (lwoo)

Leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) is een voorziening binnen het vmbo waarbij leerlingen één van de vier leerwegen doorlopen met extra ondersteuning. De vo-scholen bepalen zelf op welke manier de leerwegondersteuning wordt ingezet, bijvoorbeeld:

- onderwijs in een apart gebouw;
- onderwijs in aparte klassen;
- onderwijs in reguliere klassen met extra ondersteuning.

Vormen van extra begeleiding kunnen zijn: les in kleinere groepen, remedial teaching, coaching, concentratietraining, sociale vaardigheidstraining en faalangstreductietraining, training executieve functies. Vo-scholen bepalen zelf de vorm waarin zij lwoo aanbieden. Er is geen verschil tussen het vmbo-diploma dat met of zonder lwoo behaald wordt; op het diploma staat niet vermeld dat er onderwijs met lwoo gevolgd is.

Onderbouw vmbo

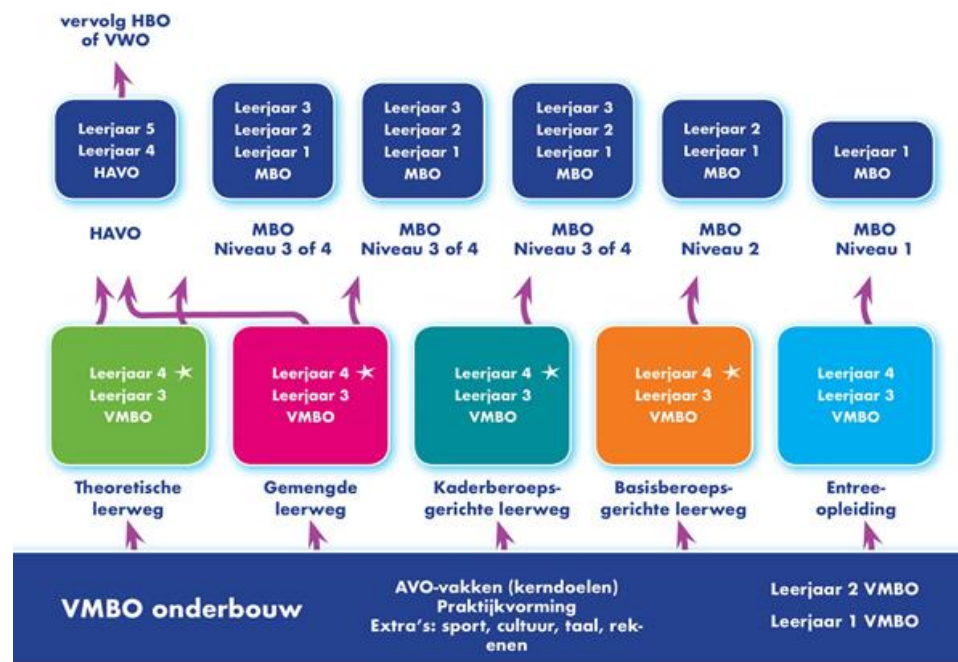
De eerste twee leerjaren van het vmbo worden de onderbouw genoemd. Het programma is opgesplitst in een kerndeel en een differentieel deel. Het kerndeel omvat minimaal 2/3 van het onderwijsprogramma en is opgebouwd uit 58 globaal geformuleerde kerndoelen in de categorieën:

- Nederlands
- Engels
- Rekenen en wiskunde
- Mens, natuur en biologie
- Mens en maatschappij, aardrijkskunde en geschiedenis

VMBO: onderbouw, leerwegen en vervolgopleidingen

Hoe ziet het VMBO eruit?

En hoe stroom je door naar het MBO?

★ **Examen Theoretische leerweg:**
AVO: 6 vakken + LO, CKV, Maatschappijleer
Geen beroepsgerichte profielen

★ **Examen Gemengde leerweg:**
AVO: 5 vakken + 1 beroepsgericht profielvak + 2 beroepsgerichte keuzevakken
Beroepsgericht profiel: 1 vak, 4 uren per week

★ **Examen Kaderberoepsgerichte leerweg:**
AVO: 4 vakken + 1 beroepsgericht profielvak + 4 beroepsgerichte keuzevakken
Beroepsgericht profiel: 12 uren per week

★ **Examen Basisberoepsgerichte leerweg:**
AVO: 4 vakken + 1 beroepsgericht profielvak + 4 beroepsgerichte keuzevakken
Beroepsgericht profiel: 12 uren per week

AVO: Algemeen Vormend Onderwijs

LO: Lichamelijke Opvoeding

CKV: Culturele en Kunstzinnige Vorming

- Kunst en cultuur
- Bewegen en sport
- Tweede vreemde taal (alleen niet in de basisberoepsgerichte leerweg)

Het differentiële deel wordt door de scholen zelf ingedeeld voor bijvoorbeeld vreemde talen, levensbeschouwelijke vorming of andere onderwerpen waarmee de school zich profileert.

Bovenbouw vmbo

In de bovenbouw (klas 3 en 4) van het vmbo volgende leerlingen de volgende verplichte vakken:

- Nederlands
- Engels
- Maatschappijleer
- Lichamelijke opvoeding

En ten minste één vak van de volgende vakken:

- Beeldende vorming
- Muziek
- Dans
- Drama

Profielen in het vmbo

Leerlingen in het vmbo kiezen uiterlijk aan het eind van het tweede leerjaar voor een profiel. Hierna wordt dit schematisch weergegeven.

Basisberoepsgerichte leerweg (bbl)

In deze leerweg volgen de leerlingen zo'n 12 uur beroepsgericht onderwijs. De avo-vakken zijn van een iets lager niveau dan in de kaderberoepsgerichte leerweg. De aangeboden theorie binnen de basisberoepsgericht leerweg is beperkt en vraagt vooral letterlijk begrip, ondersteund met praktijkvoorbeelden. De bbl bereidt leerlingen voor op beroepsopleidingen op mbo-niveau. Hierbij horen uitvoerende beroepen, zoals receptionist, beveiligers of verkoper.

VMBO-profielen en keuzemogelijkheden

sector	Beroepsgerichte programma's				
Economie	Economie en ondernemen		Horeca, bakkerij en recreatie		
Techniek	Bouwen, wonen en interieur	Produceren, installeren en energie	Mobiliteit en transport	Media, vormgeving en ICT	Maritiem en techniek
Zorg en welzijn	Zorg en welzijn				
Landbouw	Groen				
Sector-overstijgend of sector-breed	Dienstverlening en producten				

Leerlingkenmerken

Werkhouding en sociaal-emotionele ontwikkeling: de leerling:

- gaat aan het werk als de docent daarvoor opdracht geeft
- onderbreekt het werk regelmatig; kan snel afgeleid zijn door wat er in de klas gebeurt
- werkt door aan korte, concrete taken met geregelde steun
- heeft regelmatig moeite met het reflecteren op en beoordelen van eigen prestaties
- koppelt het leren sterk aan de persoon van de leraar
- is heel gevoelig voor reacties van klasgenoten
- werkt aan de lesstof en de opdrachten zonder een direct verband te leggen met de eigen leefwereld

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- kan een korte uitleg/instructie begrijpen als er stap voor stap wordt uitgelegd
- kan niet te veel gegevens tegelijk opnemen
- heeft hulp nodig bij het verbinden van denkstappen aan concrete activiteiten
- heeft moeite om hoofd- en bijzaken te onderscheiden en oorzaak-gevolgrelaties te doorzien

Vaardigheden: de leerling:

- kan zich concentreren op een taak die past en voldoening geeft
- kan gemakkelijk worden afgeleid door de omgeving
- is snel klaar met huiswerk (afraffelen van het werk), heeft niet altijd de benodigde materialen bij zich
- vindt plannen lastig en heeft hulp nodig bij de uitvoering van taken
- heeft veel bevestiging en aanmoediging nodig om door te gaan

Voorbeelden van onderwijsbehoeften van leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg (bbl)

Werkhouding en sociaal emotionele ontwikkeling: de leerling:

- heeft een leeromgeving nodig die overzichtelijk en gestructureerd is en duidelijke regels en routines hanteert
- heeft een leeromgeving nodig die een rustig werkklimaat biedt
- heeft een leeromgeving nodig die hem uitnodigt om zelf initiatieven te nemen en niet afwachtend te blijven
- heeft docenten nodig die hem veiligheid en structuur bieden in nieuwe spannende situaties
- heeft docenten nodig die oog hebben voor de sociale en emotionele ontwikkeling van de leerling, en de gevoeligheid voor invloeden van buitenaf
- heeft groepsgenoten nodig hem accepteren en begrijpen dat hij anders kan reageren in bepaalde situaties

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- heeft (leer)activiteiten nodig die net op of onder zijn niveau liggen, zodat hij succeservaringen kan opdoen
- heeft (leer)activiteiten nodig die extra leer- en oefenstof bieden

- heeft (leer)activiteiten nodig die aansluiten bij zijn leefwereld en actualiteit
- heeft (leer)activiteiten nodig structuur bieden met een stappenplan of een schema
- heeft docenten nodig die concreet en kort formuleren, en geen gebruik maken van spreekwoorden of ironie

Vaardigheden: de leerling:

- heeft feedback nodig die zijn inzet/inspanning beloont
- heeft docenten nodig hem aansporen zelf zijn werk te plannen en organiseren
- heeft docenten nodig die hem stimuleren eigen oplossingen te bedenken
- heeft docenten nodig die situaties creëren waarin hij zijn sterke kanten kan laten zien

Kaderberoepsgerichte leerweg (kbl)

In deze leerweg volgen leerlingen 12 uur beroepsgericht onderwijs. De avo-vakken zijn van iets lager niveau dan in de gemengde en de theoretische leerweg. In de kbl is zowel aandacht voor theorie als praktijk. In de onderbouw van deze leerweg ligt de nadruk echter op de theorie. Qua niveau zit de kbl tegen de theoretische leerweg (tl) aan, terwijl het verschil met de bbl veel groter is. Van kbl-leerlingen wordt meer inzicht gevraagd en de theoretische instructie bij beroepsgerichte vakken is beduidend hoger. Het is belangrijk dat men zich van dit (grote) verschil tussen de bbl en kbl bewust is bij de advisering van leerlingen voor het vmbo.

De kbl bereidt leerlingen voor op de vak- en middenkaderopleidingen niveau 3 en 4 van het mbo. Op het mbo niveau 3 worden leerlingen opgeleid voor beroepen waarin zij zelfstandig werkzaamheden kunnen uitvoeren. Voorbeelden hiervan zijn beroepen als kok, metselaar of verkoopspecialist. Leerlingen op het mbo niveau 4 worden voorbereid op beroepen met volledige zelfstandigheid en gespecialiseerde werkzaamheden, zoals bedrijfsadministrateur, technicus elektrische installaties of mbo-verpleegkundige.

Leerlingkenmerken

Werkhouding en sociaal-emotionele ontwikkeling: de leerling:

- gaat aan het werk als de docent daarvoor opdracht geeft
- kan snel afgeleid worden door wat er in de klas gebeurt en is gevoelig voor reacties van klasgenoten
- werkt door aan duidelijke taken met geregelde steun
- werkt uitgebreidere taken alleen af met geregelde steun
- heeft ondersteuning nodig bij het reflecteren op de eigen prestaties
- heeft moeite om de eigen prestaties goed te beoordelen
- werkt in eerste instantie voor de docent en minder voor zichzelf
- verveelt zich snel als gedurende langere tijd aan een taak moet worden gewerkt

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- kan in eerste instantie niet veel gegevens tegelijk opnemen, bij herhaling en herkenning van een structuur gaat dit beter
- kan geen grote denkstappen maken; denkstappen moeten verbonden worden aan concrete ervaringen

- kan hoofd- en bijzaken moeilijk tot slecht onderscheiden; brengt zelf weinig ordening aan in de leerstof of gegevens

Vaardigheden: de leerling:

- kan zich concentreren op een taak die past en voldoening geeft
- heeft baat bij aanmoediging en positieve feedback
- kan 10 minuten luisteren naar uitleg
- is snel klaar met huiswerk, leert oppervlakkig
- heeft moeite met zelf plannen en overzicht houden van taken
- heeft veel bevestiging nodig om door te gaan

Voorbeelden van onderwijsbehoeften van leerlingen in de kaderberoepsgerichte leerweg (kbl)

Werkhouding en sociaal emotionele ontwikkeling: de leerling:

- heeft een leeromgeving nodig die overzichtelijk en gestructureerd is en duidelijke regels en routines hanteert
- heeft een leeromgeving nodig waarin hij kan werken aan de lesstof en de opdrachten zonder een direct verband te leggen met de eigen leefwereld; is wel gevoelig voor bijsturen en kan dan de link leggen tussen school en 'later'
- heeft een leeromgeving nodig die hem uitnodigt om zelf initiatieven te nemen en niet afwachtend te blijven
- heeft docenten nodig die oog hebben voor de sociale en emotionele ontwikkeling van de leerling, en de gevoeligheid voor invloeden van buitenaf

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- heeft (leer)activiteiten nodig die net op of onder zijn niveau liggen, zodat hij succeservaringen kan opdoen
- heeft (leer)activiteiten nodig die extra leer- en oefenstof bieden, zodat de leerlingen ook kennis kunnen toepassen en niet alleen reproduceren
- heeft (leer)activiteiten nodig die aansluiten bij zijn leefwereld en actualiteit
- heeft (leer)activiteiten nodig structuur bieden met een stappenplan of een schema
- heeft docenten nodig die denkstappen koppelen aan concrete ervaringen
- heeft (leer)activiteiten nodig die hem ruimte laten voor eigen keuzes en inbreng

Vaardigheden: de leerling:

- heeft behoefte aan controle van de docenten op het huiswerk
- heeft feedback nodig die zijn inzet/inspanning beloont
- heeft docenten nodig hem aansporen zelf zijn werk te plannen en organiseren
- heeft docenten nodig die hem stimuleren eigen oplossingen te bedenken
- heeft docenten nodig die situaties creëren waarin hij zijn sterke kanten kan laten zien
- heeft docenten nodig die hem oorzaak- en gevolgrelaties laten doorzien door steeds eenzelfde structuur te kiezen bij de uitleg

Gemengde leerweg (gl)

De gemengde leerweg (gl) wordt hier kort beschreven, maar kan in de BOVO-procedure niet als BSA worden gegeven. De reden hiervoor is dat de keuze tussen gl en tl pas bij aanvang van het derde leerjaar gemaakt wordt. Deze leerweg bereidt leerlingen voor op de vak- en middenkaderopleidingen in het mbo op niveau 3 en 4. Een leerling kan de gl kiezen als hij/zij weinig moeite heeft met studeren en zich wil voorbereiden op een bepaalde beroepsopleiding. Het programma en het niveau van de leerstof is vergelijkbaar met de theoretische leerweg. Vanaf het derde leerjaar kunnen leerlingen een theoretisch vak vervangen door een kort beroepsgericht programma.

In deze leerweg volgen leerlingen over het algemeen 1 avo-vak minder. In plaats daarvan krijgen ze 4 uur beroepsgericht onderwijs. De avo-vakken zijn van hetzelfde niveau als in de theoretische leerweg.

Theoretische leerweg (tl)

In deze leerweg volgen leerlingen over het algemeen alleen algemeen vormende vakken. Een leerling kan de theoretische leerweg (tl) kiezen als hij/zij niet veel moeite heeft met studeren en nog geen specifieke beroepsopleiding wil kiezen. De tl is het beste te vergelijken met de oude mavo. Met een diploma van de tl kunnen leerlingen in het mbo een vakopleiding op niveau 3 volgen of middenkaderopleidingen op niveau 4. Naast het centrale examen neemt de leerling deel aan een maatschappelijke stage. Met een tl-diploma kunnen leerlingen ook doorstromen naar de havo.

Leerlingkenmerken

Werkhouding en sociaal-emotionele ontwikkeling: de leerling:

- kan een afwachterende houding aannemen bij groepsopdrachten
- gaat aan het werk als de docent daarvoor opdracht geeft
- werkt goed aan kortdurende opdrachten
- kan zelf redelijk inschatten of de stof is begrepen
- kan inschatten of er voldoende of onvoldoende geleerd is
- heeft moeite goed te reflecteren op de eigen prestaties
- kan ontmoedigd raken als er teveel feiten en gegevens worden gepresenteerd
- ziet als nut van het leren het behalen van een diploma
- is vlot klaar met huiswerk; gericht op reproductie

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- heeft moeite met het vinden van de essentie uit een informatiebron
- vindt het moeilijk een verband te zien tussen een concrete situatie en een formule
- kan een uitleg/instructie begrijpen als er stap voor stap wordt uitgelegd
- heeft overzicht over een geringe hoeveelheid feiten en gegevens
- heeft begeleiding nodig om samenhang te ontdekken in complexe situaties

Vaardigheden: de leerling:

- kan zich snel laten afleiden door omgevingsruis

- kan zich concentreren als een einddoel van de taak in beeld is
- kan voor een korte tijd luisteren naar de docent of medeleerling
- werkt door als de docent positieve feedback geeft
- werkt goed door als de taak concreet en goed gestructureerd is
- heeft behoefte aan afwisseling in opdrachten en werkvormen
- kan onzeker worden van opdrachten met open karakter

Voorbeelden van onderwijsbehoeften van leerlingen in de theoretische leerweg (tl)

Werkhouding en sociaal emotionele ontwikkeling: de leerling:

- heeft een leeromgeving nodig die overzichtelijk en gestructureerd is en duidelijke regels en routines hanteert
- heeft een leeromgeving nodig die hem uitnodigt om zelf initiatieven te nemen en niet afwachtend te blijven
- heeft docenten nodig die hem begeleiden bij het zich (blijven) houden aan regels en afspraken met betrekking tot huiswerk, inleverdata en het uitvoeren van een verslag of opdracht

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- heeft (leer)activiteiten nodig die net op of onder zijn niveau liggen, zodat hij succeservaringen kan opdoen.
- heeft (leer)activiteiten nodig die extra leer- en oefenstof bieden, zodat de leerlingen ook kennis kunnen toepassen en niet alleen reproduceren.
- heeft (leer)activiteiten nodig die aansluiten bij zijn leefwereld en actualiteit
- heeft docenten nodig die denkstappen koppelen aan concrete ervaringen
- heeft (leer)activiteiten nodig die hem ruimte laten voor eigen keuzes en inbreng

Vaardigheden: de leerling:

- heeft behoefte aan controle van de docenten op het huiswerk
- heeft feedback nodig die zijn inzet/inspanning beloont
- heeft docenten nodig hem aansporen zelf zijn werk te plannen en organiseren
- heeft docenten nodig die hem stimuleren eigen oplossingen te bedenken

Havo en vwo

Het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) duurt vijf jaar en bereidt leerlingen voor op het hoger beroepsonderwijs (hbo). Het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) duurt 6 jaar en is een voorbereiding op de universiteit.

Er zijn twee typen vwo: atheneum en gymnasium. Op het gymnasium krijgen alle leerlingen Grieks en Latijn in de onderbouw en Grieks en/of Latijn in de bovenbouw.

Onderbouw

In de onderbouw (klas 1, 2 en 3) van het havo en vwo volgen leerlingen algemene vakken, waaronder Nederlands, Engels en wiskunde. In het derde jaar kiezen de leerlingen een profiel. Naast de vakken uit het profiel krijgt elke leerling in de bovenbouw een aantal verplichte vakken:

- Lichamelijke opvoeding
- Culturele en kunstzinnige vorming
- Het profielwerkstuk
- Maatschappijleer
- Tweede vreemde taal (alleen in het vwo)

Bovenbouw

Op de middelbare school wordt aan het einde van het derde jaar van het havo en vwo door alle leerlingen een profiel gekozen. Vanaf het vierde jaar worden de vakken gevolgd die bij het gekozen profiel horen en uiteindelijk wordt er ook eindexamen in gedaan.

Er kan gekozen worden uit vier profielen:

Natuur en techniek

Het profiel Natuur en techniek is een profiel met 'exacte vakken'. Met dit profiel wordt de leerling voorbereid op technische beroepsopleidingen. Vaak is het volgen van het profiel Natuur en techniek een vereiste voor deze opleidingen. Vakken die onder andere binnen het profiel vallen zijn: Wiskunde B, Natuurkunde, Scheikunde, Biologie, Natuur, Leven en Technologie en Informatica.

Natuur en gezondheid

Natuur en gezondheid is een profiel dat een leerling voorbereidt op aan de ene kant opleidingen in medische en biologische richtingen en aan de andere kant op technische en natuurwetenschappelijke opleidingen. Vakken die binnen dit profiel vallen zijn: Biologie, Scheikunde, Wiskunde A (of B) Natuurkunde, Natuur, Leven en Technologie en Aardrijkskunde.

Economie en maatschappij

Het profiel Economie en maatschappij wordt ook wel 'de weg naar het zakenleven' genoemd. Rekenen en onderzoeken zijn belangrijke aspecten in dit profiel. Bij dit profiel horen onder andere de vakken: Economie, Geschiedenis, Wiskunde A (of B), Aardrijkskunde, Management en Organisatie en Maatschappijwetenschappen.

Cultuur en maatschappij

Taalbeheersing, communicatie, media, inlevingsvermogen en sociaal maatschappelijke interesse zijn kenmerkend voor dit profiel. Bij dit profiel horen de vakken: Moderne vreemde talen, Geschiedenis, Aardrijkskunde, Maatschappijwetenschappen, Filosofie, Kunstvakken. Op het vwo is ook Wiskunde C verplicht (en Grieks of Latijn voor het gymnasium).

Vrije keuzeruimte

De vrije keuzeruimte kan de leerling gebruiken om vakken te volgen uit een ander profiel. Dit kan de keuzemogelijkheden bij de doorstroming naar een vervolgopleiding vergroten.

Gemeenschappelijke vakken

Naast de profielvakken en profielkeuzevakken moeten alle leerlingen ook gemeenschappelijke vakken volgen. Deze gemeenschappelijke vakken zijn:

- Nederlands
- Engels
- Tweede vreemde taal
- Maatschappijleer
- Lichamelijke opvoeding
- CKV of KCV (klassieke culturele vorming voor gymnasium)
- Profielwerkstuk

Leerlingkenmerken havo

Werkhouding en sociaal-emotionele ontwikkeling: de leerling:

- stopt met werken als er naar eigen inzicht voldoende tijd en aandacht aan besteed is
- heeft over het algemeen een flink doorzettingsvermogen
- kan redelijk reflecteren op eigen prestaties en inschatten of de stof begrepen is
- verdiept zich in maatschappelijke ontwikkelingen als een relatie gelegd kan worden met de eigen leefstijl
- is geïnteresseerd in de lesstof waarvan het praktische nut duidelijk is
- kiest voor gedrag en opvattingen van een peergroup
- kiest doelbewust voor wel of niet maken van huiswerk
- is gericht op het begrijpen van huiswerkopdrachten. Is vlot klaar met huiswerkopdrachten
- vindt het lastig om zich te motiveren om te herhalen

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- kan hoofd- en bijzaken scheiden in korte zakelijke teksten
- kan zelf conclusies trekken uit eenvoudig, eigen onderzoek
- denkt in praktische toepassingen
- heeft overzicht over een flinke hoeveelheid feiten en gegevens
- ziet samenhang in enigszins complexe situaties

Vaardigheden: de leerling:

- kan zich redelijk afsluiten van omgevingsruis
- concentreert zich goed bij overzichtelijke, goed gestructureerde taken
- kan het geleerde toepassen in een herkenbare context
- weet zich over tegenslagen heen te zetten
- Kan zelfstandig werken aan een duidelijk gestructureerde taak. Werkt aan het huiswerk voor de volgende dag

- Werkt met korte termijn planningen
- kan geleerde stof in eenvoudige, nieuwe situaties toepassen
- kan een aantal denkstappen tegelijk nemen
- heeft behoefte aan afwisseling van opdrachten en werkvormen
- kan gedurende wat langere tijd geconcentreerd, zelfstandig werken

Voorbeelden van onderwijsbehoeften van leerlingen in de havo

Werkhouding en sociaal emotionele ontwikkeling: de leerling:

- heeft een instructie nodig voorkennis bij hem ophaalt en de relatie aangeeft tot de nieuwe leerstof
- heeft klasgenoten nodig waarmee hij op een constructieve manier kan samenwerken

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- heeft (leer)activiteiten nodig net boven zijn niveau liggen, zodat hij cognitieve uitdaging krijgt
- heeft (leer)activiteiten nodig die aansluiten bij zijn leefwereld en actualiteit
- heeft (leer)activiteiten nodig die hem ruimte laten voor eigen keuzes en inbreng
- heeft (leer)activiteiten nodig die hem aansporen tot dieper leren

Vaardigheden: de leerling:

- heeft docenten nodig die hem zelf een planning laten maken, maar wel zicht houden op de uitvoering ervan

Leerlingkenmerken vwo

Werkhouding en sociaal-emotionele ontwikkeling: de leerling:

- is in staat door te werken
- neemt af en toe het voortouw bij een groepsopdracht en heeft doorzettingsvermogen
- heeft een kritische houding en beoordeelt eigen werk reëel
- kan een reële inschatting geven van het resultaat en reflecteren op eigen prestaties
- is geïnteresseerd in veel van de lesstof.
- heeft belangstelling voor algemeen maatschappelijke zaken en toont betrokkenheid bij het lesgebeuren
- besteedt voldoende aandacht aan huiswerk
- plant het huiswerk en werkt vooruit, maakt het huiswerk als de noodzaak ervan wordt ingezien

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- trekt duidelijke conclusies uit eigen onderzoek
- kan hoofd- en bijzaken scheiden in een zakelijke tekst en vindt de essentie uit een informatiebron
- weet toepassingen te bedenken van de theorie, en ziet samenhang in complexe situaties
- heeft overzicht over de te nemen stappen en heeft inzicht in oplossingen (creatief)

Vaardigheden: de leerling:

- kan zich afsluiten van omgevingsruis en doorwerken aan een taak
- kan gedurende langere tijd luisteren naar de uitleg van de leerkracht en de hoofdzaken eruit halen
- kan het geleerde in geheel of gedeeltelijk nieuwe context toepassen
- weet zich over tegenslagen heen te zetten
- kan doelgericht werken. Stelt meer algemene vragen
- kan ook open, minder gestructureerde opdrachten aan
- kan samenwerken met klasgenoten en denkt mee over een taakverdeling en stelt eisen aan het eindresultaat
- is in staat een heldere presentatie te geven
- Heeft overzicht over een aantal denkstappen tegelijkertijd
- kan overzichtelijk en beknopt aantekeningen maken
- heeft overzicht over de verschillende taken die hij moet maken
- houdt zich aan de regels en afspraken met betrekking tot huiswerk, inleverdata, uitvoeren van een opdracht

Voorbeelden van onderwijsbehoeften van leerlingen in het vwo

Werkhouding en sociaal emotionele ontwikkeling: de leerling:

- heeft een instructie nodig voorkennis bij hem ophaalt en de relatie aangeeft tot de nieuwe leerstof
- heeft klasgenoten nodig waarmee hij op een constructieve manier kan samenwerken en die eisen stellen aan de samenwerking
- heeft klasgenoten nodig met wie hij ideeën en meningen kan delen
- heeft docenten nodig die aandacht hebben voor het leren

Niveau/intellectuele capaciteiten: de leerling:

- heeft (leer)activiteiten nodig net boven zijn niveau liggen, zodat hij cognitieve uitdaging krijgt
- heeft (leer)activiteiten nodig die aansluiten bij zijn leefwereld en actualiteit
- heeft (leer)activiteiten nodig die hem ruimte laten voor eigen keuzes en inbreng
- heeft (leer)activiteiten nodig die hem aansporen tot dieper leren

Vaardigheden: de leerling:

- heeft docenten nodig die hem verantwoordelijkheid geven voor het eigen leerproces
- heeft (leer)activiteiten nodig die hem in staat stellen te analyseren en synthetiseren

Voortgezet speciaal onderwijs (vso)

Het speciaal onderwijs is er voor leerlingen die specialistische of intensieve begeleiding nodig hebben. Bijvoorbeeld omdat zij een handicap, chronische ziekte of beperking hebben. Er is speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs. Leerlingen in het speciaal onderwijs gaan meestal na hun 12e naar het voortgezet speciaal onderwijs. Ze kunnen op het voortgezet speciaal onderwijs blijven tot en met het schooljaar waarin ze 20 jaar worden. Scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs moeten een ontwikkelingsperspectief voor leerlingen vaststellen. In dit plan staat hoe zij een passend einddoel voor het kind willen halen. Dat kan zijn:

- een diploma halen;
- een baan vinden;
- een plek vinden in de dagbesteding.

De Kopklas

De Kopklas is een speciaal jaar basisonderwijs met veel aandacht voor de Nederlandse taal. Het is bedoeld voor kinderen die in Den Haag wonen en/of op een Haagse basisschool zitten. De kinderen zijn op 1 oktober niet ouder dan 13 jaar. Leerlingen kunnen instromen in de Kopklas na groep 7 en/of 8.

Leerlingen komen voor de Kopklas in aanmerking als zij voldoende capaciteiten en een goede inzet of motivatie hebben. Zij worden in staat geacht vmbo tl, havo of vwo te kunnen halen als het hen lukt hun taalachterstand in te halen. De Kopklas wordt aangeboden op een vo-school. Na de Kopklas stromen de leerlingen door naar een reguliere brugklas.

Eerste Opvang Anderstaligen (EOA - ISK)

De EOA (beter bekend als de Internationale Schakelklas, ISK) is een speciale afdeling binnen een aantal vo-scholen in Den Haag, voor leerlingen van 12 tot 18 jaar, die de Nederlandse taal (bijna) niet beheersen. Een leerling moet korter dan twee jaar in Nederland zijn om in aanmerking te komen voor EOA. Dit is teruggerekend vanaf 1 oktober in het schooljaar dat de leerling op het vo start.

In deze afdeling leren leerlingen de Nederlandse taal en worden ze voorbereid om door te stromen naar het vervolgonderwijs. In het eerste jaar volgen ze vakken zoals rekenen/wiskunde, kunsteducatie, informatica en sport. Dit wordt eventueel uitgebreid met Engels. Leerlingen zitten één tot twee jaar in de schakelklas. Soms stromen ze gedurende het eerste schooljaar al door naar het reguliere onderwijs.

	VMBO-B	VMBO-K	VMBO-T	HAVO	VWO
Studiehouding en motivatie Studievaardigheden Werkhouding en reflectie Sociaal Resultaten	- Samenwerken lukt onder goede begeleiding - Relatie met docent is noodzakelijk om tot leren te komen - Heeft baat bij een vaste leerkracht - Praktijklessen spreken meer aan dan theorie - Motivatie gekoppeld aan motivatie van de leerkracht - Moeite met hoofd- en bijzaken	- Samenwerken lukt onder begeleiding - Motivatie gekoppeld aan motivatie van de leerkracht - Heeft succeservaringen nodig om motivatie te verhogen - Legt link tussen lesstof en het nut op latere leeftijd - Moeite met hoofd- en bijzaken	- Samenwerken lukt onder begeleiding - Is taakgericht, maar taak af is belangrijker dan kennis opdoen - Motivatie moet aangewakkerd door leerkracht - Moeite met essentie vinden in lesstof	- Heeft sturing nodig om te kunnen samenwerken - Is taakgericht, maar taak af is belangrijker dan kennis opdoen - Motivatie moet aangewakkerd door leerkracht - Abstracte opdrachten	- Heeft coaching nodig om te kunnen samenwerken - Intrinsieke motivatie - Is taakgericht - Brengt zelf structuur aan in opdrachten - Hoge mate van abstractie - Bedenkt zelf toepassingen voor theorie
	- Kan 10 minuten luisteren - Makkelijk afgeleid - Kan moeilijk tot planmatig leren komen - Kan met structuur van de leerkracht leerdoelen halen 2 denkstappen tegelijk	- Kan 10 minuten aandachtig luisteren - Beperkte planningsvaardigheid en - Hulp nodig met ordenen leerstof - Denkstappen koppelen aan concrete situaties	- Kan 20 minuten aandachtig luisteren - Kan huiswerk en leren 2-3 dagen vooruit plannen - Begeleiding nodig om samenhang tussen complexe zaken te zien	- Kan 20 minuten aandachtig luisteren - Kan huiswerk en leren een week vooruit plannen - Kan transfer maken met geleerde lesstof - Trekt zelf conclusies uit lesstof - Ordent lesstof zelf - Bedenkt praktische oplossingen	- Kan 40 minuten aandachtig luisteren - Kan huiswerk en leren met coaching van leerkracht tot 6 weken vooruit plannen - Bedenkt creatieve oplossingen
	- Moeite met starten - Bevestiging nodig - Kan uit zichzelf moeilijk reflecteren op werk - Heeft moeite met kritische feedback - Taakgerichte instructie nodig om tot werken te komen - Laag zelfbeeld	- Moeite met starten - Bevestiging nodig - Kan uit zichzelf moeilijk reflecteren op werk - Taakgerichte instructie nodig om tot werken te komen	- Afwachtend bij groepsopdrachten - Gevoelig voor positieve feedback van leerkracht - Stapsgewijze instructie werkt het beste - Duidelijke en gesloten opdrachten - Moeite met goed reflecteren	- Werkt goed bij duidelijk omschreven opdracht - Kan zelf inschatten of lesstof begrepen is	- Kritische houding - Kan reflecteren op eigen werk en houding
	- Wil persoonlijke relatie met leerkracht - Sterk beïnvloedbaar door leeftijdsgenoten	- Leert voor de leerkracht - Gevoelig voor reacties van leeftijdsgenoten	- Leert voor de leerkracht - Komt op school voor sociale contacten	- Leert redelijk voor de leerkracht - Komt op school voor sociale contacten	- Vindt contact met leerkracht minder van belang - Is verminderd gevoelig voor reacties van de groep
	- IQ tussen 75 en 95 - CITO tussen 501 en 523 - DLE van 30-38 - LR van 50-65%	- IQ tussen 96 en 100 - CITO tussen 524 en 528 - DLE van 38-45 - LR van 65-75%	- IQ tussen 101 en 107 - CITO tussen 529 en 536 - DLE van 45-60 - LR van 75-100%	- IQ tussen 108 en 117 - CITO tussen 537 en 544 - DLE van ≥60 - LR van ≥100%	- IQ hoger dan 117 - CITO tussen 545 en 550 - DLE van ≥60 - LR van ≥100%
	VMBO-B	VMBO-K	VMBO-T	HAVO	VWO

Een uitstroomadvies is altijd een combinatie van factoren. De inhoud van deze tabel is slechts als indicatie bedoeld, zeker daar waar het cijfers betreft. Aan deze tabel kunnen geen rechten worden ontleend.